

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه اصفهان

دانشکده علوم اداری و اقتصاد

گروه حقوق

پایان نامه ی کارشناسی ارشد رشته حقوق گرایش جزا و جرم شناسی

مجازات های تکمیلی در سیاست جنایی ایران با

نگاهی به لایحه قانون مجازات اسلامی

استاد راهنما

دکتر قدرت الله خسروشاهی

استاد مشاور

دکتر حسن پوربافرانی

پژوهشگر:

احسان اکبری فرد

مهرماه ۱۳۹۰

کلیه حقوق مادی مترتب بر نتایج مطالعات، ابتکارات
و نوآوری های ناشی از تحقیق موضوع این پایان نامه
متعلق به دانشگاه اصفهان است.

دانشگاه اصفهان

دانشکده علوم اداری و هتقتصاد

گروه حقوق

پایان نامه کارشناسی ارشد رشته حقوق گرایش جزا و جرم شناسی

آقای احسان اکبری فرد تحت عنوان

مجازات های تکمیلی در سیاست جنایی ایران با

نگاهی به لایحه قانون مجازات اسلامی

در تاریخ ۱۳۹۰/۷/۳۰ توسط هیأت داوران زیر بررسی و با درجه عالی..... به تصویب نهایی رسید.

امضا
امضا
امضا
امضا
۱۳۹۰/۸/۱۷
مستوفی
امضای مدیر گروه

۱- استاد راهنمای پایان نامه دکتر قدرت الله خسروشاهی با مرتبه ی علمی استادیار امضا

۲- استاد مشاور پایان نامه دکتر حسن پوربافرانی با مرتبه ی علمی استادیار امضا

۳- استاد داور داخل گروه دکتر حسن عالی پور با مرتبه ی علمی استادیار امضا

۴- استاد داور خارج از گروه دکتر مهدی نقوی با مرتبه ی علمی استادیار امضا

تقدیم ہے:

والداران صدق و راستی:

پدر و مادر عزیزم و

ننیر تمامی معلمانم درگذشتہ، حال و آئندہ

کہ پائی نگاه و درستی را ہشان، ہموارہ سر لوحہ زندگیم بودہ است.

باقدردانی و شکر فراوان از استاد کرامی

جناب آقای دکتر قدرت اللہ خسرو شاہی

و استادان کراچہ

دکتر حسن پور بافرانی

و دکتر حسن عالی پور

چکیده

عدم کارایی نظام سنتی و عدالت کیفری سبب پیدایش مفاهیم نوینی در عرصه حقوق کیفری گردید. مفاهیمی که ناشی از تبادله آراء نظریه پردازان عرصه حقوق کیفری در طول تاریخ می باشند و پیشرفت حقوق جزا مرهون همین تبادل آراء می باشد.

یکی از نهادهای نوپای حقوق کیفری مجازات های تکمیلی می باشد و اگرچه نزدیک به یک قرن از پیدایش آن می گذرد اما هنوز ماهیت آن به طور کامل مشخص نیست. سیاست جنایی ما نیز با اقتباسی از حقوق فرانسه اولین بار در قانون مجازات عمومی به آن پرداخت و اگرچه این نهاد همچنان در نظام حقوقی ما پابرجاست اما سوالاتی در خصوص آن همچنان وجود دارد: سوالاتی چون ماهیت آن، اهداف و نتایج حاصل از اعمال آن؛ علاوه براین تا به حال سیاست جنایی ما ویژگی های این اقدامات را بر نشمرده است تا به وسیله آن حدود و ثغور آن و وجه شباهت و تمایز آن بادیگر نهادهای مشخص گردد. بر همین اساس برآن شدیم که در پژوهشی مفصل و مجزا و با روشی توصیفی برای سوالات فوق جواب هایی علمی پیدا کنیم. در این راه منابع کتابخانه ای و تحلیل و تفسیر حقوقی و منطقی راهگشا می باشد.

با بررسی سیاست جنایی ایران و نیز سیر تحولات مجازات های تکمیلی تا حدودی تمامی سوالات فوق با جواب های حقوقی و قابل دفاعی روبرو گردید. در خصوص ماهیت مجازات های تکمیلی باید گفت که این گونه اقدامات اگرچه بسیار شبیه به اقدامات تامینی و تربیتی می باشند اما در سیاست جنایی ما از هویت مستقلی برخوردار می باشند و علی رغم این که با اقدامات تامینی هم منشا می باشند؛ گونه ای از مجازات ها محسوب می شوند. این هویت مستقل به دلیل وجود ویژگی های منحصر به فرد این اقدامات می باشد که از جمله این ویژگی ها می توان مکمل بودن، معین بودن و اختیاری بودن آنها را نام برده با این توضیح که این اقدامات تنها در خصوص مرتکبین جرایم عمدی که مجازات آن تعزیری و بازدارنده می باشد قابلیت اعمال دارد.

اما چیزی که مجازات های تکمیلی را از دیگر نهادهای کیفری متمایز می کند هدفی است که سیاست جنایی از اعمال مجازات های تکمیلی دنبال می کند. با توجه به نحوه اعمال و نیز مصادیق مجازات تکمیلی باید گفت که هدف مجازات های تکمیلی بازپروری، اصلاح و درمان مجرمین می باشد. البته این گفته نافی حاصل شدن دیگر اهداف با اعمال این گونه اقدامات نیست. اما هدف اصلی و مورد نظر سیاست جنایی ایران از اعمال این گونه اقدامات بازپروری و درمان می باشد و به همین جهت است که از آن به عنوان ابزاری تکمیلی مورد استفاده قرار می دهد.

متأسفانه نظام قضایی ما توجه چندانی به مجازات های تکمیلی و هدف والای آن نداشته و با دیدی محدود محور این مجازات ها را نوعی کیفیت مشدده می داند. علاوه بر نقیصه فوق سیاست جنایی - قضایی ما تقریباً بدون توجه به علم کیفرشناسی و اهداف مجازات ها، با اجرایی غیر کارشناسانه آن ها را به اجرا در می آورند. به هر حال اصلاح و بازنگری در سیاست جنایی و به پیروی از آن نظام قضایی راهکار مناسبی در جهت نزدیک شدن به اهداف اصلی اجرای این نوع مجازات ها می باشد.

واژگان کلیدی: سیاست جنایی، مجازات تکمیلی، اقدامات تامینی، بازپروری، کیفرشناسی

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
	فصل اول: کلیات تحقیق
۱.....	مقدمه.....
۳.....	۱-۱- شرح و بیان مسأله پژوهشی.....
۵.....	۲-۱- اهداف تحقیق.....
۵.....	۳- تبیین تمایزات مجازات‌های تکمیلی با نهادهای حقوقی مشابه.....
۵.....	۳-۱- اهمیت و ارزش تحقیق.....
۶.....	۴-۱- کاربرد نتایج تحقیق.....
۶.....	۵-۱- سوال ها و فرضیه های تحقیق.....
۶.....	۱-۵-۱- سوال های تحقیق.....
۶.....	۲-۵-۱- فرضیه ها.....
۷.....	۶-۱- پیشینه تحقیق.....
۸.....	۷-۱- روش تحقیق.....
	فصل دوم: ماهیت و شناسایی مجازات تکمیلی
۱۰.....	۱-۲- معنانشناسی.....
۱۰.....	۱-۱-۲- واژگان شناسی.....
۱۰.....	۱-۱-۱-۲- سیاست جنایی.....
۱۲.....	۲-۱-۱-۲- مجازات.....
۱۳.....	۳-۱-۱-۲- مجازات تکمیلی.....
۱۹.....	۲-۱-۲- اوصاف مجازات های تکمیلی.....
۱۹.....	۱-۲-۱-۲- اختصاص به جرایم عمدی.....
۲۱.....	۲-۲-۱-۲- اختصاص به جرایم تعزیری و بازدارنده.....
۲۳.....	۳-۲-۱-۲- اختیاری بودن.....
۲۷.....	۴-۲-۱-۲- مکمل بودن.....
۲۸.....	۵-۲-۱-۲- معین بودن.....
۳۰.....	۲-۲- انواع مجازات های تکمیلی.....
۳۰.....	۳-۲- تاریخ تحولات مجازات های تکمیلی.....

۳۴	۲-۴- مجازات های تکمیلی و دیگر نهادهای کیفری؛ شباهت و تمایز
۳۵	۲-۴-۱- مجازات تکمیلی و مجازات های اصلی
۳۶	۲-۴-۲- مجازات تکمیلی و اقدامات تأمینی و تربیتی
۳۸	۲-۴-۳- مجازات های تکمیلی و مجازات های تبعی
۴۲	۲-۴-۴- مجازات های تکمیلی و جایگزین های حبس

فصل سوم : اهداف و آثار مجازات های تکمیلی

۴۹	۳-۱- اهداف مجازات
۵۰	۳-۱-۱- سزادهی و جبران
۵۳	۳-۱-۲- ارعاب
۵۵	۳-۱-۳- اصلاح و بازپروری و درمان
۵۸	۳-۲- مجازات های تکمیلی در سیاست جنایی - قضایی
۵۹	۳-۲-۱- مصادیق مجازات های تکمیلی و اهداف آنها
۵۹	۳-۲-۱-۱- محرومیت از حقوق اجتماعی
۶۸	۳-۲-۱-۲- مجازات های تضییق و تحدیدکننده آزادی
۷۰	۳-۲-۱-۲- ممنوعیت از اقامت در نقطه یا نقاط معین
۷۲	۳-۲-۱-۲- اقامت اجباری
۷۹	۳-۲-۱-۳- ابزارهای تکمیلی جدید
۸۲	۳-۲-۲- ضمانت اجرای مجازات های تکمیلی

فصل چهارم: نتیجه گیری و پیشنهادات

۸۶	نتیجه گیری
۹۱	پیشنهادات
۹۴	منابع و مأخذ

فصل اول:

کلیات تحقیق

مقدمه

جرم به عنوان پدیده شوم هر جامعه از دیرباز و از زمان ظهور زندگی اجتماعی وجود داشته و ذهن هر اجتماع را به خود مشغول کرده است. به تبع پیدایش جرایم، جوامع مختلف در پی از بین بردن این پدیده های مجرمانه افتادند و مجازات به عنوان راهکار مناسب در جهت از بین بردن جرایم انتخاب گردید. این رویکرد نسبت به جرایم، سابقه بسیار طولانی داشته است چنان که تصاویر کتیبه اسپانیایی در رمیجیا^۱ در نزدیکی شهر والانس که مربوط به زمان ماقبل تاریخ می باشد اجرای مجازات اعدام را به تصویر می کشد (پرادل، ۱۳۸۶: ۱۶).

بنابراین به طور دقیق نمی توان تاریخ پیدایش مجازات را پیش بینی کرد. اما به جرأت می توان گفت که جرم و مجازات به همراه تمام جوامع در طول تاریخ وجود داشته است و تمامی جوامع بشری در تمام ادوار تاریخ برای حفظ بنیان خود مجبور به ایجاد نظم بوده اند و برای ایجاد نظم در این جوامع چاره ای جز جرم انگاری و مجازات

نداشته اند. ویژگی بارز و هدف اصلی اولین مجازات‌ها، انتقام و مقابله به مثل بود. البته ناگفته نماند که این ویژگی در دوره های بعد با تعدیل همراه بود و تا به امروز نقش انتقام کمرنگ تر از قبل شده است. بر همین اساس حقوق دانان، تاریخ تحولات حقوق کیفری را به سه دوره تاریخی انتقام خصوصی، تعدیل نسبی دوره انتقام خصوصی و تعدیل کلی دوره انتقام خصوصی تقسیم بندی کرده اند (نوربها، ۱۳۸۷).

تا نزدیک به دو قرن پیش دولت‌ها سیاست جنایی به خصوصی در قبال جرایم نداشتند و عکس العمل نسبت به جرایم تنها به صورت مجازات‌های شدید و سخت نمایان می‌گشت.

به تدریج و پس از انقلاب کبیر فرانسه و ظهور مکاتب فلسفی انتقادات گسترده ای سیاست‌های گذشته را در بر گرفت و رویکردهای جدیدی نسبت به برخورد با جرایم نمایان گردید.

تا قبل از ظهور اثبات‌گراها تمامی نگاه‌های مکاتب فلسفی معطوف به جرم بود. با ظهور نظریه پردازان این مکتب نگاه‌ها به مجرم نیز معطوف گردید و تحول عظیمی را در سیاست‌های پیش بینی شده در قبال جرایم به وجود آورد. اگرچه نظریه پردازان این مکتب راه افراط را در پیش گرفتند اما آموزه‌های آنها توسط مکاتب بعدی تعدیل گردید.

اقدامات تأمینی از دستاوردهای این مکتب و هدیه آن به سیاست جنایی بود. بنابراین پس از این مکتب بود که مجازات‌ها تنها راه مقابله با جرایم نبود و اقدامات تأمینی نیز در کنار آن قرار گرفت.

همان‌طور که بیان گردید آموزه‌های مکتب تحقیقی راه جدیدی را پیش روی سیاست جنایی کشورها در قبال جرایم باز کرد و سبب گردید که عنصر فراموش شده ارتکاب جرم یعنی شخص مجرم مورد توجه قرار بگیرد. اگرچه راهکار پیشنهادی مکتب تحقیقی خیلی زود مورد انکار قرار گرفت و دستخوش تغییرات فراوانی گردید اما این آموزه‌ها سبب پیدایش نهاد‌هایی جدید و مجرم محور در سیاست‌های جنایی گردید. از جمله این نهادها مجازات تکمیلی می‌باشد که اگرچه زمان دقیق پیدایش مجازات تکمیلی به درستی مشخص نیست اما نقش اثبات‌گراها در پیدایش این نهاد غیر قابل انکار است.

ظهور مفهوم مجازات تکمیلی در قوانین کیفری ایران این را می‌طلبد که جایگاه این مفهوم در سیاست جنایی ایران مشخص گردد. برای رسیدن به این مقوله می‌بایست مفهوم و مبنای این نهاد مورد بررسی قرار گیرد تا بدین طریق عملکرد سیاستمداران عرصه سیاست جنایی ایران را مورد ارزیابی قرار داده و در ادامه قانون‌گذاری‌های جدید نیز مورد توجه قرار دهیم تا بیشتر و بهتر بتوانیم به کاهش جرم در جامعه کمک کنیم.

بر این اساس، در این رساله ابتدا به مفهوم حقوقی مجازات تکمیلی می‌پردازیم و پس از آن به مبنای آن و در انتها با بررسی اهداف و نتایج ناشی از اجرای این اقدامات، به بحث کیفر شناختی آن خواهیم پرداخت. پیش از ورود به

مباحث اصلی پژوهش بنا به ضرورت و نیز فهم بهتر مخاطب در این فصل هشت مبحث پیشینه، اهمیت، ضرورت، اهداف، فرضیه ها و سوالات و روش تحقیق مورد بررسی قرار می گیرد.

۱-۱- شرح و بیان مسأله پژوهشی

اقدامات و واکنش جامعه علیه هنجار شکنی افراد که به صورت جرم محقق می گردد در قالب مجازات و اقدامات تأمینی و تربیتی نمود پیدا می کند.

منظور از مجازات تنبیه و کیفری است که بر مرتکب جرم تحمیل می شود. مفهوم رنج از مفهوم مجازات غیر قابل تفکیک است و در واقع رنج و تعب است که مشخص حقیقی مجازات می باشد (علی آبادی، ۱۳۸۵: ۱). منظور از اقدامات تأمینی و تربیتی « تدابیری است که دادگاه برای جلوگیری از تکرار جرم، درباره مجرمین خطرناک اتخاذ می کند. » (ماده یک قانون اقدامات تأمینی، ۱۳۳۹). هدف از تصویب و اجرای مجازات ها ایجاد رعب و وحشت، انتقام و اصلاح مجرم است که در هر یک از مجازات ها نمود هر یک از اهداف پر رنگ تر است (پوربافرانی، ۱۳۸۵: ۲۰).

خصوصیات حاکم بر مجازات ها نیز عبارتند از ترعیب، تزدیل، مشخص و قطعی بودن که نسبت به برخی از این خصوصیات انتقاداتی نیز وارد می باشد.

حقوقدانان مجازات ها را از چند منظر تقسیم بندی نموده اند: از لحاظ شدت و ضعف، از لحاظ هدف، از لحاظ ارتباط مجازات ها با یکدیگر و از لحاظ ماهیت و آسبایی که وارد می سازد.

مجازات ها را با در نظر گرفتن ارتباط و نسبتی که با یکدیگر دارند به سه طبقه اصلی، تتمیمی (تکمیلی) و تبعی تقسیم بندی کرده اند (علی آبادی، ۱۳۸۵).

مجازات اصلی مجازاتی است که قانونگذار برای جرم معینی پیش بینی نموده و مستقیماً مورد حکم قرار می گیرد. و مقصود از مجازات تبعی کیفری است که علاوه بر مجازات اصلی جرم خود به خود و بدون ذکر در حکم دادگاه به موجب قانون بر محکومیت بار می شود (باهری، داور، ۱۳۸۰: ۳۷۷).

اما مجازات تکمیلی به مجازاتی گفته می شود که در شرایطی به مجازات اصلی افزوده می شود و بر خلاف مجازات های تبعی الزاماً می بایست در حکم دادگاه قید گردد (پوربافرانی، ۱۳۸۵: ۱۲).

ماده ۱۹ قانون مجازات اسلامی (مصوب ۱۳۷۰) در خصوص مجازات های تکمیلی چنین بیان می دارد: « دادگاه می تواند کسی را که به علت ارتکاب جرم عمدی به تعزیر یا مجازات بازدارنده محکوم کرده است به عنوان تتمیم

حکم تعزیری و بازدارنده مدتی از حقوق اجتماعی محروم و نیز از اقامت در نقطه با نقاط معین ممنوع یا به اقامت در محل معین مجبور نماید» بر اساس این ماده ذکر چند نکته در خصوص مجازات‌های تکمیلی مفید به نظر می‌رسد: اول در خصوص جرم ارتكابی است که جرم می‌بایست عمدی باشد تا در خصوص مرتکب آن بتوان مجازات تکمیلی را اعمال کرد. نکته دوم در خصوص مجازات اصلی جرم مورد نظر است که مجازات اصلی می‌بایست تعزیری یا بازدارنده باشد. و نکته سوم اینکه مصادیق مجازات‌های تکمیلی در قانون مجازات اسلامی حصری بوده و تنها در سه مورد محرومیت از حقوق اجتماعی، اقامت اجباری و عدم اقامت در نقاط یا نقطه معین خلاصه می‌گردد. لازم به ذکر است که ماده ۱۸ قانون جرایم نیروهای مسلح به مصادیق دیگری نیز اشاره کرده است.

اگرچه قاضی مختار به اعمال مجازات‌های تکمیلی است اما هیچگاه نمی‌تواند متهمی را برای همیشه به مجازات‌های تکمیلی محکوم کند. و می‌بایست مدت محرومیت از حقوق اجتماعی را در حکم صادره مشخص کند. مجازات‌های تکمیلی اگرچه تفاوت‌هایی با اقدامات تأمینی و تربیتی دارد اما به نظر می‌رسد که از نظر ماهوی تفاوت چندانی نداشته باشند. لازم به ذکر است که در قوانین متعددی می‌توان پیش‌بینی و بیان مجازات‌های تکمیلی را دید از قانون صدور چک گرفته تا قانون جرایم نیروهای مسلح. هرچه که سیر قانون‌گذاری پیش می‌رود پیش‌بینی اعمال این گونه مجازات‌ها بیشتر می‌شود. این اقدام که ناشی از فردی کردن مجازات‌ها می‌باشد گاهی آنقدر دست قاضی را در اعمال این گونه مجازات‌ها باز می‌گذارد که سبب تضییع حقوق متهم می‌گردد. برای مثال قانونگذار در ماده ۲۰ قانون مجازات اسلامی در خصوص مجازات‌های تکمیلی می‌فرماید که مدت آن اقدامات می‌بایست معین باشد ولی در واقع میزان این مدت را مشخص نکرده است که این نقیصه از طرفی خلاف اصل قانونی بودن مجازات‌ها و از طرفی نیز سبب تضییع حقوق متهم و همینطور ایجاد رویه‌های مختلفی در صدور احکام می‌گردد.

پس به جا و صحیح است که باتوجه به اهداف در نظر گرفته شده برای این مجازات‌ها و نیز سیر تقنینی و اجرایی آن و با تکیه بر علم کیفرشناسی این نوع واکنش جامعه نسبت به مجرم را مورد کنکاش قرار داد. بررسی کیفرشناختی این گونه اقدامات شکاف بین اهداف و نتایج آنها را نشان می‌دهد. چنانچه این روند اصلاح نگردد این اقدامات کارکردی جز تضییع حقوق و آزادی‌های افراد نخواهد داشت. اما با توجه به اینکه علم کیفرشناسی در ایران سابقه چندانی ندارد و بیشتر مباحث مربوطه معطوف به مجازات حبس می‌باشد به جا و صحیح است که مجازات‌های تکمیلی نیز از منظر علم کیفرشناسی بررسی شود.

در لایحه جدید قانون مجازات اسلامی قانونگذار در ماده ۲۳ به بررسی مجازات تکمیلی می‌پردازد. قانونگذار در این ماده با تعریف و بیان مجازات‌های تکمیلی سعی بر رفع نقایص قوانین قبلی را داشته است. بر همین اساس چند تفاوت اساسی در تعریف جدید به چشم می‌خورد: در این تعریف حرفی از عمدی با غیر عمدی بودن جرم ارتكابی بیان نشده‌است و به نظر می‌رسد که قانون گذار می‌خواسته که دایره مجازات‌های تکمیلی را به جرایم غیرعمدی گسترش دهد. از طرفی نیز قانونگذار در قانون مجازات اسلامی اعمال اینگونه اقدامات را تنها در خصوص مجازات های تعزیری و بازدارنده صحیح می‌دانست اما قانونگذار در لایحه جدید اعمال اینگونه اقدامات در خصوص حدود و قصاص و تعزیرات تا درجه ۶ را مجاز می‌داند.

همینطور قانونگذار در لایحه جدید مصادیق مجازات های تکمیلی گسترش داده است. و مدت اعمال مجازات های تکمیلی را حداکثر تا دو سال مجاز می‌داند.

به طور کلی مجازات‌های تکمیلی تحولات زیادی را طی نموده است و قانونگذار در قوانین مختلف مصادیق و رویه‌های مختلفی را بیان کرده است این امر سبب فراموشی اهداف و مبانی حاکم بر این گونه مجازات‌ها می‌شود و آن را می‌طلبد که با توجه به سیر تاریخی و تفنیی آن و با در نظر گرفتن مبانی، اهداف و خصایص آن، به کنکاش در سیاست تقنینی آن پرداخته شود.

۱-۲- اهداف تحقیق

- ۱- تبیین اهداف، مبانی و ماهیت مجازات‌های تکمیلی در سیاست جنایی ایران
- ۲- تبیین کیفرشناختی مجازات‌های تکمیلی در نظام حقوق کیفری ایران
- ۳- تبیین تمایزات مجازات‌های تکمیلی با نهادهای حقوقی مشابه

۱-۳- اهمیت و ارزش تحقیق

امروزه به دلیل گسترش رویکرد فردی کردن مجازات‌ها، به کارگیری مجازات‌هایی اختیاری چون مجازات تکمیلی راهی صحیح به نظر می‌رسد. اما چنانچه این اقدامات بدون توجه به مبانی و اهداف آن اعمال گردد در انجام آن فایده‌ای به نظر نمی‌رسد. بررسی سیر تحولات قانونگذاری در مورد این مفهوم در ایران در بیان نقایص و اصلاح آن کمک شایانی می‌کند. همینطور با تبیین اهداف و مبانی این مفهوم می‌توان به چگونگی تعیین حدود و ثغور آن رسید. و تبیین تمایزات مجازات‌های تکمیلی با نهادهایی چون اقدامات تأمینی و تربیتی و مجازات‌های

تبعی به حقوقدانان، قانونگذار و قضات ما کمک می‌کند تا هر یک در عرصه وظایف خود به دیدگاه صحیح و جامعی برسند.

۱-۴- کاربرد نتایج تحقیق

کاربرد نتایج این پژوهش را می‌توان در دو قالب قرارداد:

۱- تأثیر نتایج تحقیق در سیاست جنایت‌پنینی: هدف عمده سیاست جنایی هر کشور جلوگیری و کاهش ارتکاب جرم است. بنابراین بررسی اهداف و مبانی مجازات‌های تکمیلی به سیاستمداران عرصه حقوق کیفری کمک می‌کند که در آستانه تصویب لایحه مجازات اسلامی، قانونی را تصویب کنند که نزدیک به مبانی و اهداف مجازات‌های تکمیلی باشد چراکه اگر قانونی بدون توجه به مبانی آن تصویب گردد، سبب دوری از عدالت و تضییع حقوق مردم می‌شود.

۲- کاربرد نتایج در نظام قضایی: نتایج تحقیق، حدود و ثغور اعمال مجازات‌های تکمیلی را بر اساس نظام قانونی ایران مشخص می‌کند. همین‌طور تبیین اهداف و مبانی مجازات‌های تکمیلی به قضات این کمک‌رامی‌کند تا با تفسیری صحیح این اقدامات را به نحو احسن اعمال نمایند.

۱-۵- سوال‌ها و فرضیه‌های تحقیق

۱-۵-۱- سوال‌های تحقیق

- ۱- آیا بین مجازات‌های تکمیلی با مجازات‌های اصلی و تبعی و نیز اقدامات تأمینی و تربیتی تمایزاتی وجود دارد؟
- ۲- آیا اهداف مجازات‌های تکمیلی با سایر مجازات‌ها یکسان است؟
- ۳- آیا از منظر علم کیفرشناسی اجرای مجازات‌های تکمیلی با اهداف آن هماهنگ و یکپارچه است؟

۱-۵-۲- فرضیه‌ها

- ۱- علی‌رغم شباهت‌های مجازات‌های تکمیلی با مجازات‌های اصلیتبعی و اقدامات تأمینی و تربیتی تفاوت‌های زیادی وجود دارد.
- ۲- علی‌رغم شباهت‌های اهداف مجازات‌های تکمیلی با سایر مجازات‌ها اهداف این مجازات‌ها با هم متفاوت می‌باشد.

۳- اجرای مجازات‌های تکمیلی در حقوق کیفری ایران با اهداف مورد توجه برای این گونه اقدامات هماهنگی ندارد.

۱-۶- پیشینه تحقیق

اگرچه نزدیک به هشتاد سال از ورود این مفهوم به حقوق کیفری ایران می‌گذرد اما در حوزه پژوهش هیچ تحقیقی مستقلاً به این مفهوم پرداخته است. از این حیث تنها با عباراتی تکراری و مختصر در کتب حقوقی روبرو هستیم که اکثراً بیش از آنکه با قوانین و حقوق ایران منطبق باشند عباراتی ترجمه شده از حقوق کشورهایی چون فرانسه اند.

علی آبادی (۱۳۸۵) کتاب ایشان که بر اساس قانون مجازات عمومی نوشته شده است بسیار مختصر و کوتاه به این مفهوم پرداخته است اما نه به ماهیت آن پرداخته‌اند و نه به مقایسه‌ی آن با دیگر اقدامات مشابه پرداخته‌اند ولی از آن جهت که از کتاب‌های نادر در خصوص قانون مجازات عمومی می‌باشد استفاده از آن مثر ثمر به نظر می‌رسد.

اردبیلی (۱۳۸۳) ایشان نیز با نگاهی مختصر به این نوع مجازات‌ها تنها به بیان اقسام آن و تعریفی مختصر اکتفا کرده‌اند ولی به هر حال استفاده از کتاب ایشان از آن جهت که ایشان به عنوان صاحب نظر حقوق جزای عمومی می‌باشند مفید به نظر می‌رسد.

نوربها (۱۳۸۷) کتاب ایشان نیز همانند دیگر کتب حقوق جزای عمومی جز اشاره‌ای مختصر و تکرار مکررات چیز دیگری را بیان نمی‌دارد. ولی از آن جهت که در کتاب خود به تک تک مجازات‌ها پرداخته‌اند منبعی مفید برای پرداختن به مبانی و اهداف مجازات‌های تکمیلی می‌باشد.

رهامی (۱۳۷۹) در مقاله خود که به بررسی اقدامات تأمینی و تربیتی از نظر قرآن و سنت پرداخته است به مبانی اقدامات تأمینی و تربیتی اشاره کرده است و از آنجا که این مفهوم از نظر مبنایی با مجازات‌های تکمیلی مشترک می‌باشد، پرداختن به آن در خور توجه می‌باشد. اما در این پژوهش نیز به بحث مجازات‌های تکمیلی به طور مجزا پرداخته نشده است.

دانش پژوه (۱۳۷۸) در مقاله‌ای تحت عنوان محرومیت از حقوق اجتماعی در حقوق ایران و فقه به بررسی محرومیت از حقوق اجتماعی که یکی از مصادیق مجازات‌های تکمیلی پرداخته است. اگرچه این تحقیق تنها

پژوهشی اختصاصی در حوزه محرومیت از حقوق اجتماعی است اما این تنها مصداقی از مجازات‌های تکمیلی است و به اصلاح جامع و مانع نمی باشد.

بولوک (۱۳۷۲) کتاب ایشان که توسط دکتر نجفی ابرند آبادی ترجمه گردیده کتابی خوب و مفید در زمینه کیفر شناسی می باشد اما از دو جهت قابل توجه و نقد می باشد یکی اینکه این کتاب ترجمانی از قوانین فرانسه است و دیگر اینکه تنها به مجازات حبس پرداخته شده است.

صفاری (۱۳۸۹) کتاب ایشان نیز با عنوان کیفرشناسی ما را تا حدودی با چگونگی این علم آشنا می کند اما مانند منبع پیشین تنها به مجازات حبس پرداخته شده است.

شاید دلیل وجود قانونی گنگ و نامفهوم در خصوص مجازات‌های تکمیلی، نبود دکترین حقوقی کاملی در این خصوص باشد و اگر رسالت حقوقدان را کمک به تصویب قوانین صحیح و نیز اصلاح قوانین بدانییم به جا و واجب است که به این بحث به طور کامل پرداخته شود تا با توجه به مبانی، اهداف و خصایص حاکم بر آن، دست به تعریف و تعیین حدود و ثغور آن زد و قانون گذار نیز با روبرو شدن با دکترین کامل و مانع، دست به قانون گذاری صحیحی بزند.

۱-۷- روش تحقیق

با توجه به ماهیت موضوع، نقطه تأکید این تحقیق مطالعاتی است که با استفاده از روش توصیفی به تشریح ابعاد مختلف مجازات‌های تکمیلی در سیاست جنایی ایران پرداخته است. بررسی سیاست جنایی تقنینی به ویژه قوانین و آیین نامه ها، برای جمع آوری اطلاعات مورد نیاز و نیز تحلیل مبانی و مباحث مربوطه اجتناب ناپذیر است. جهت تدوین فصل سوم، فعالیت هایی را که نهادهای قضایی برحسب قوانین و آیین نامه ها در زمینه اعمال و اجرای این اقدامات انجام می دهند مورد بررسی قرار گرفته است. بنابراین در این تحقیق روش اسنادی و مقایسه ای (با ماهیتی توصیفی- تحلیلی) مورد استفاده قرار گرفته است. برای گردآوری منابع مرتبط با موضوع از روش مطالعه کتاب خانه ای و اسنادی استفاده شده است، متأسفانه به دلیل عدم دسترسی به جامعه آماری استدلالات این پژوهش بر اساس تحلیل عقلی می باشد. البته استفاده از تجربیات قضات و نیز بررسی آراء صادره از دادگاه ها نگارنده را در رسیدن به نتایج مطلوب کمک شایانی میکند. به هر حال استفاده از قدرت عقل برای استفاده از مهمترین ابزار تحلیلات حقوقی یعنی تفسیر حرف اول و آخر را میزند. بنابراین باید گفت که استنتاجات عقلی مهم ترین ابزار در راه رسیدن به نتیجه می باشد.

فصل دوم :

ماهیت و شناسایی مجازات تکمیلی

در حقوق کیفری ایران شناسایی مفاهیم کیفری بسیار چالش برانگیز و دشوار می باشد. چرا که قوانین کیفری برگرفته از فقه اسلامی و قوانین دیگر کشورهاست و قانونگذار در اکثر موارد قبل از پرداختن به معناشناسی یک مفهوم به ویژگی ها و مسائل مربوط به آن پرداخته است.

از طرفی نیز در حقوق کیفری چون اصل قانونی بودن حاکم است تعاریف دکتربین حقوقی نمی تواند به طور دقیق و کامل راه گشا باشد. با این حال رسیدن به تفسیری دقیق و رسیدن به مراد واقعی مقنن راه را بسیار هموار می کند. در خصوص " مجازات تکمیلی " هرچند قانونگذار در ماده ۱۹ قانون مجازات اسلامی تلویحاً به این مفهوم اشاره کرده است اما به طور دقیق نمی توان گفت که این تعبیر، اصطلاح صحیحی است. پی بردن به این موضوع تحمل، تامل و تدقیق مجزا و گسترده ای را می طلبد. با توجه به این مطالب درمباحث ذیل به شناسایی مجازات های تکمیلی خواهیم پرداخت.

۲-۱-معناشناسی

اصولاً در تمامی تحقیقات پایه و اساس کار بر مبنای معناشناسی می باشد و مهمترین قدم در هر تحقیق پرداختن به مفهوم واژگان آن تحقیق می باشد. بنابراین منظور از معناشناسی پرداختن به تمام اوصاف و ویژگی های آن مفهوم می باشد. در معناشناختی مجازات تکمیلی ابتدا باید دید منظور از مجازات تکمیلی چیست و آیا آنچنان که حقوق دانان به بیان آن پرداخته اند واقعیت دارد یا خیر؟ پس از آن می بایست به ویژگی ها و اوصاف مجازات های تکمیلی پرداخته شود و در ادامه باید تاریخچه و پیشینه مجازات های تکمیلی مورد بررسی قرار داد و بر آن اساس در قدم آخر یعنی مقایسه مجازات تکمیلی و دیگر مفاهیم پرداخته شود تا بدین طریق حدود و ثغور آن هر چه بهتر شناسایی شود.

۲-۱-۱- واژگان شناسی

در هر تحقیق تا واژگان کلیدی آن به درستی شناسایی نشود پرداختن به آن تحقیق ناقص می باشد. در علوم انسانی چون پرداختن به واژگان همواره با اختلاف نظر همراه است محققان کمتر به این مسئله پرداخته اند. اما نباید فراموش کرد که اولین گام در هر تحقیق واژه شناسی می باشد. واژه شناسی در حقوق و به خصوص حقوق کیفری می بایست با دقت نظر و ظرافت قانونی همراه باشد تا بدین وسیله با تعیین حدود تعاریف واژه ها دست اعمال نظرهای شخصی در بیان مفاهیم را کوتاه کرد. بر این اساس در این قسمت ابتدا واژه سیاست جنایی و پس از آن مجازات و در آخر مجازات تکمیلی را مورد بحث قرار می دهیم.

۲-۱-۱-۱- سیاست جنایی

مقابله با جرم از دیرباز مورد توجه بشریت بوده است. بنابراین یکی از مهمترین دغدغه های جوامع بشری در طول تاریخ رویارویی با پدیده های مجرمانه بوده است. این امر در ابتدای تاریخ به صورت ناخودآگاه صورت می پذیرفت و پس از آن در اکثر موارد به صورت مقابله به مثل نمود پیدا می کرد. پس از آن و با رشد جوامع بشری و تمرکز دولت های مقتدر مقابله با جرم تنها به شیوه جرم انگاری و تعیین مجازات بود و بر همین اساس فوئرباخ حقوقدان کیفری در سال ۱۸۰۳ میلادی سیاست جنایی را این چنین تعریف می کند: